

K 224-71

Mord

Tingshuset

Söderhamn

DET STÅR EN BLODIG STOL i min källare. Jag har historien alldeles under mina fötter. Det var måndag, strax före halv tio på förmiddagen. 61-åriga Gunnar Bengtsson stod i dörröppningen till sammanträdesrummet i tingshuset i Söderhamn och drog sitt vapen. Tretton skott senare låg de alla döda; fru Cecilia Ekestang, domaren Yngve Carlsson och advokaterna Olof Fagerström och Ingemar Wählstedt.

Våldsdramat var följden av en lång och segsliten civilprocess där bonden Bengtsson känt sig orättvist behandlad av Sveriges rättsinstanser.

Vem som helst kan besöka en vanlig tingsrättsförhandling med ett laddat vapen i fickan. Det finns inga larmanordningar, inga vakter och knappt någon annan personal än de som håller i förhandlingen. Så ser det ut på de flesta mindre tingsrätter i Sverige.

Det här är en reportageserie om Tingshusmorden i Söderhamn 1971 och hur händelsen har påverkat säkerhetstänkandet vid små tingsrätter.

”Det är ju det jag rannsakar mej gång på gång. Vad innerst inne sköt jag för?”

Gunnar Bengtsson

DET STÅR EN BLODIG STOL i min källare. Den ljusa läderklädseln på sitsen är mörkfärgad av människoblod och det har runnit utmed stolsryggen. Det var 32 år sedan det hände. Och det hände i det här huset, bara två trappor ned, nästan under mitt sovrum.

Gunnar Bengtsson vaknade tidigt på morgonen 1 mars 1971. Han tog på sig sin mörka kostym, samma som han haft vid den tidigare förhandlingen i Högsta domstolen. I byxfickan låg pistolen fortfarande kvar, laddad men säkrad. Där låg också ett extra magasin. Han lät allt ligga kvar.

Det hade snöat kraftigt under natten. Han fick pulsa i snön till grannen som skulle skjutsa honom in till stan. Grannfrun bjöd på kaffe och de samtalade lite om vädret innan de for iväg. Gunnar hade med sig en mindre portfölj med ett brev som han skulle posta. Brevet var adresserat till Högsta domstolen.

När sedan Sveriges samtliga Åklagare och rättsinstanser. Håller samarbetsjängnet under armarna, och hjälper dom att tortera, ruinera och hälst avliva, deras uppkörtade Offer. Får man en rugging känsla av Svenskt rättsväsende. Avhänder deras Offer fullvärdiga kvitton, pådyvlar mej betala smycken som jag inte sett skymten av. Söker hjälpa dom att pådyvla mej brottsliga järningar som jag als icke är skyldig till. Bortförklarar deras uppenbara meneder, Osanna partutsagor, brottsliga gärningar, Söker avhända mej rätt att inlämna genstämningar...

NÄR JAG GÅR OMKRING i överläggningsrummet i tingshuset i Söderhamn, blir jag nästan svag i kroppen. Det var här de låg, skjutna och döda, i sitt eget blod. Rummet andas tidigt 60-tal med brunvita vävtape-ter och läderklätt förhandlingsbord med de ljusa stolarna prydligt inskjutna därunder. Den mörkgröna heltäckningsmattan är så mjuk och hemtrevlig att det blir så överkligt att föreställa sig händelsen som har utspelat sig här. Tavlorna på de gamla lagmännen hänger kvar, men nu hänger där en till. Den med den mördade domaren,

eller häradshövdingen som det hette, Yngve Carlsson.

I fem år hade tvistemålet pågått mellan Gunnar Bengtsson och Cecilia Ekestang. Cecilia kom in i hans liv en vacker högsommardag 1965. Han var 55 år och stod på åkern och arbetade med höskörden när hon kom gående emot honom. Hon hade rest från Stockholm för att leta efter en mindre gård att köpa och starta jordgubb-sodling. Han föll direkt för henne, som då var 61 år. De förlovade sig redan efter tre veckor och flyttade ihop i torpet i Mobodarne.

DET VAR ETT VACKERT litet torp. Gunnar Bengtsson hade växt upp som enda barn i en småbrukarfamilj i Söderala, strax utanför Söderhamn. Där fick han börja hjälpa sin far med arbetet på gården så snart han slutat folkskolan. Fadern var sträng och Gunnar fick slita hårt från morgon till kväll. Det bästa han visste var när han fick följa med sin far på jakt och när han var 10 år fick han köpa sitt första salongsgevär. Gunnar hade svårt att få kontakt med jämnåriga och med tiden blev han tyst och blyg. Under värnplikstiden träffade han sin första kärlek, en förälskelse som han blev helt uppslukad av tills hon en dag bedrog honom med en annan man. Även den andra kvinnan han träffade, bedrog honom och han gick allt mer in i sig själv. Intresset för jakt och jaktvapen blev större och efter hand skaffade han sig olika pistoler för tävlingsskytte. Han var känd för att vara en mycket skicklig prickskytt och erövrade många priser. Det sägs att han kunde skjuta prick på en springande räv, det högsta betyget en jägare kan få.

Gunnar och Cecilia var ganska olika, han var tystlåten och inbunden medan hon var utåtriktad och gladlynt. Förhållandet knakade och de hann bara vara förlovade i ett år. Vad som hände är det ingen som vet. Deras berättelser går isär. Hon säger att han jagat henne på åkern med en hacka. Han säger att hon stulit hans gamla Skilling Bankofrimärken från 1860-talet värda hundratusentals kronor.

Men när Cecilia flyttade ut, vägrade han ge tillbaka hennes möbler. Hon gick till en advokat som stämde honom och nu krävde hon tillbaka sina möbler, smycken och pengar för granngården som de hade köpt. Gunnar vägrade och skaffade själv advokat.

Brytningen tog hårt på honom. Han, som alltid varit en hederlig person, hade nu blivit anklagad för brott. Det utväxlades en mängd brev mellan parterna, domstolen, riksåklagaren och justitieombudsmannen. Tvisten delades upp på två mål, varav det ena hade hunnit ända upp i Högsta domstolen. Gunnar avverkade advokat efter advokat men ingen klarade av att driva målen som han ville. Både Gunnar och Cecilia överklagade rättsinstansernas beslut.

Den här dagen i mars 1971 hade Gunnar nyligen fått reda på att Högsta domstolen i sin dom krävde honom på drygt 30 000 kronor för rättegångskostnader och skadestånd till Cecilia. Han blev förkrossad. Det var ett tungt slag för honom. Samtidigt väntade den förberedande förhandlingen om Cecilias anspråk på möblerna som skulle hållas i Söderhamns tingsrätt. Han var hårt pressad när han postade brevet till Högsta domstolen och gick till tingshuset.

FÖRHANDLINGEN SKULLE börja halv tio, men han var där redan vid nio för att tala med kronofogden på övervåningen om kravbrevet han fått. Därefter gick han en trappa ned och utanför sammanträdesrummet mötte han sin dåvarande advokat Olof Fagerström från Hudiksvall. De hälsade och småpratade med varandra som vanligt. De var goda vänner. Olof hade till och med sovit över i Gunnars torp en natt. Snart kom även domaren Yngve Carlsson, som Gunnar avskydde och hade JO-anmält för partiskhet, och Cecilia med hennes advokat Ingemar Wählstedt. Gunnar ansåg sig vara motarbetad av alla utom sin egen advokat.

Notarien som skulle ha fört protokoll under överläggningarna tjänstgjorde inte den här dagen på grund av strejk.

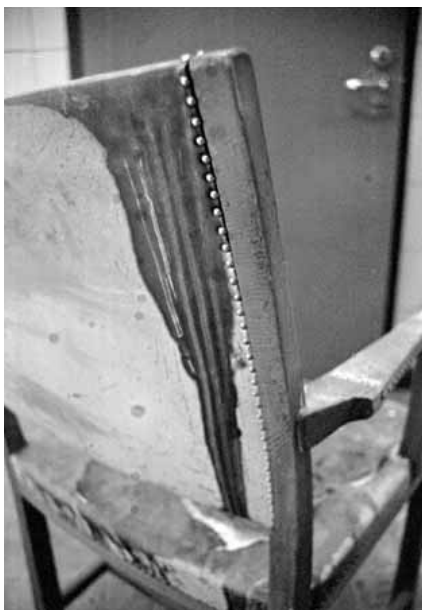
→ De fem personerna gick in i sammanträdesrummet och var precis på väg att sätta sig.

Med detsamma jag får se henne stå där, så känner jag ömt om henne. Tänk dej som jag har älskat så och tyckt så om...

Sedan gör hon den där grimasen. Hon liksom slängde till med huvudet så att nu skulle jag få en vända till. Jag tänkte: Ska jag lida mer nu, jag som är totalt oskyldig, efter sex års tortyr och ruineringsförsök, det är typiskt för den svenska rättsröten, många har skjutit sig eller dränkt sig, och en både sköt sig och dränkte sig, och Ingemar har försvarat gangstergänget för att få behålla en lukrativ advokatrörelse.

Det skedde i huvudet på en gång, det var som blodrusning, det blev grått för ögonen. Det susade i huvudet, det ven och visslade i öronen, i bröstet kändes det som pölsa, det var som malet kött. Det kokade i hela huvudet, det sved i hela bröstet, inte bara i halva bröstet som när mor blev död.

GUNNAR BENGTSOON STOD i dörröppningen och drog pistolen, en FN kaliber 7,65 mm, ur bakfickan. Han osäkrade den med tummen och skrek: "Det här ska bli den sista processen i den här genren." Han skrek i raseri och ilska. Cecilia, som hade hunnit sätta sig, höjde händerna och skrek allt hon kunde. Men det var för sent. Hon sköts med två skott, ett i handen och ett i ryggen. Hennes advokat Ingemar

I den här stolen satt Ingemar Wählstedt när han sköts till döds i Tingshuset 1971.

Wählstedt sköts i överarmen, med en närmast osannolik händelse att kulan sedan träffade en penna i kavajens innerficka och blev liggande på botten av fickan. Wählstedt fick en chock och satte sig ned.

Häradshövding Yngve Carlsson försökte springa, men Gunnar sköt mot armen och bröstet och han föll ihop på trappavsatsen i korridoren.

Tvot, tvot, det bara small på en gång. Domaren Carlsson snurra runt och höll i sig i någon stol eller vad det var och tippa tyckte jag. Jag såg att det var färdigt. Det såg jag när skottena small bara, jag behöva inte alls vända mej däråt, det där är färdigt.

BENGTSSONS ADVOKAT Olof Fagerström rusade fram för att avvärja honom, men blev själv skjuten i ryggsidan. Han försökte ta skydd bakom bordet och hukade sig, men Gunnar gick fram och sköt igen, nu på nära håll i halsen. Fagerström sjönk ihop, men försökte hasa sig in i stora tingsalen och blev liggande på rygg.

Hade jag något förstånd kvar så försvann det då. Jag borde naturligtvis ha ringt efter ambulans för Fagerströms skull. Hur kunde det stå till med förståndet då när jag sköt Fagerström som var min vän och som övernattat hos mej? Det värsta illa jag mår, så är det just han, han är ju död. Jag vaknar flera gånger om nätterna och jämrar mej bara för frun hans och barnen, för var natt. Det är ju

det jag rannsakar mej gång på gång. Vad innerst inne sköt jag då för? Vad sköt jag då för?

MAGASINET I PISTOLEN var slut och han bytte det snabbt, med van hand. Cecilia måste ha tagit sig upp ur stolen och försökt springa, men när han fick syn på henne sköt han två skott som gick rakt genom hennes kropp. Hon föll baklänges och blev liggande livlös. Wählstedt reste sig från stolen men sköts direkt i magen. Här tror man att han fick tag i pistolen och drog loss låsringen och rekylfjädern, vilket betydde att man måste ladda om manuellt vid varje skott. Gunnar laddade om och sköt honom en gång till i magen, sedan satte han pistolen mot hans panna och tryckte av. Wählstedt föll och blev liggande bredvid Cecilia.

Jag har sett bilderna. Stolarna låg omkullvälta, vävtapeten var fläckig av blod och invid soffan låg två döda kroppar. Det är en märklig känsla att sätta mig ned vid överläggningsbordet och se mig omkring. Stolarna är de samma, rengjorda och omklädda förstås. I bokhyllan, bakom Brottsbalkens tunga böcker, finns ett kulhål kvar.

Nämndemännen vid tingsrätten idag säger att de inte pratar så mycket om händelsen. Men en av kvinnorna berättar att stolen med inbitna fläckar och ett kulhål genom ryggstödet, fortsatte att användas så som den var fram tills för bara några år

Hälsinge Kuriren 12 augusti 1971.

Efter fem års tvist med sin trolovade kvinna fick han nog. Gunnar Bengtsson (till vänster) dömdes för mord på fyra personer i Söderhamn. Här förs han till häktningsförhandlingen i Rådhuset 4 mars 1971.

Foto: Bertil Widmark / Hålsinge Kuriren

sedan. Idag står den som ett minne i ett av arbetsrummen.

Jag bor på övervåningen nu, i en gammal tjänstelägenhet. Jag har historien alldeles under mina fötter.

Gunnar Bengtsson klev över kropparna och lämnade blodspår efter sig när han gick ut i stora tingssalen. Där låg hans egen advokat Olof Fagerström på rygg. Han ställde sig bredvid honom, böjde sig ned och såg honom i ansiktet. Där satte han pistolen mot hans panna och tryckte av det sista skottet.

Sedan tog han sin portfölj och hatt och slängde sin rock över armen och gick ut.

Är man skyldig till det här? Jag har älskat dej. Jag har inte besvärat kvinnfolk med mindre än att jag velat ha dom.

Skall jag stanna kvar här, skall jag ta ett själv? Har jag gjort rätt för det, ska jag göra det, det blir mera besvär för andra. Ja, jag hade då inte ett skott till åt mej själv heller

om så har varit. Det har varit enklast att fått plocka ihop mej och grävt ner mej.

Jag kan inte se mina jaktoffler lida. Jag vill inte plåga någon. Jag kunde inte se på hur de fyra människorna led. Därför såg jag till att de var döda.

Jag måste ta vägen någonstans härifrån och gå så jag kommer till sans igen. Jag kände mej så förkrossad och så totalt som en gungfly i hela kroppen och jag måste röra mej, jag måste komma härifrån, får se om det rättar till sig.

Som jag har varit kär i henne. Och så ska hon svika mej.

Sedan hade jag inte några tankar alls, jag kan inte ha några tankar alls.

Fotnot: Gunnar Bengtssons ord är hämtade ur polisförhören 1 mars 1971 och häktningsförhandlingen 4 mars 1971.

Det var på förmiddagen som de fyra personerna möttes i sammanträdesrummet.

Foto: Polisen Gävle / Bollnäs Tingsrätt

”Att detta stora hade hänt i lilla Söderhamn...
Man blev så skräddad.”

Yngve Forslin, journalist

Yngve Forslin bevakade mordutredningen intensivt dagarna efter mordet. Som journalist såg han hur många söderhamnare reagerade starkt på händelsen.

TIDNINGEN ÄR GULNAD och sliten, mittvecket är omsorgsfullt tejpat för att bevara upplagan från 2 mars 1971. Bilden är en aning suddig, men rubriken är svart. "Villette hämnas rättvisan. Sköt ihjäl fyra."

– Att detta stora hade inträffat i lilla Söderhamn... Man blev så skräddad, sändningarna i radion avbröts och barnen på Norrtullsskolan fick inte gå ut. Det var skräck i hela stan, säger pensionerade journalisten Yngve Forslin som var kriminalreporter på Hälsinge Kuriren när mordet skedde.

Han har vecklat ut uppslaget över sidan åtta och nio i Kuriren och minns de hett skrivande timmarna innan pressläggningen.

Tingshusmorden nämndes som det blodigaste brottet som drabbat en svensk rättsinstans. Pressfolk kom från hela landet för att rapportera att en domare, två advokater och en kvinnlig part i ett tvistemål hade blivit mördade.

Det var kvinnorna på kansliet i tingshuset som hade hört skottlossningen och ringt polisen efter att de sett domaren livlös på trappavsatsen. Gunnar Bengtsson hade fortsatt sin promenad ett par kilometer till sin kusin i Fridsbacka. På vägen hade han stannat till vid en kiosk och köpt två påsar polkagriskarameller, samtidigt

Tingshusmorden nämndes som det blodigaste brottet som drabbat en svensk rättsinstans. Det var här i sammanträdesrummet som mordet skedde.

som hela staden var belägrad av poliser som sökte efter honom.

Yngve Forslin berättar att han stod utanför redaktionen den här måndagsmåndagen. Han var just på väg att uppvakta Mo skola som hade vunnit Kurirens teckningstävling, när nyhetschefen kom utspringande och skrek att något hade hänt i tingshuset.

– Vi hörde polissirenerna tjuta och när vi kom fram till tingshuset kom en polisman ut från entrén. Han var alldeles blek och slog från sig med händerna. "Det ligger fyra döda därinne" sa han.

Gunnar Bengtsson åkte någon timme senare in till Söderhamn för att anmäla sig själv hos polisen.

MEN REDAN DAGEN efter var tre polismän i livsfara efter att ha genomskött Bengtssons torp i Mobodarne. Huset var minerat. När en polisman öppnade ett skåp utlöstes en sprängladdning och mannen kastades rakt genom rummet. Explosionerna avlöste varandra och snart stod hela huset i lågor och brann ner till grunden.

– Vi hängde med väldigt intensivt de här dagarna. Journalisterna trängdes inne på redaktionen för att få använda våra maskiner. Det var ju en sensation det här, säger Yngve Forslin.

Mordutredningen tog genast fart och den välkände advokaten Henning Sjöström försvarade Gunnar Bengtsson.

Många av Bengtssons grannar och vänner var chockade. En del visste att han tog med sig vapnet in till stan ibland, att han inte tyckte det var märkvärdigare att bära på en pistol än en snusdosa. Men vännerna hade aldrig kunnat tro att han skulle använda sitt vapen mot en människa. I hembygden var man övertygade om att Gunnar blivit utsatt för ett sol- och vårangrepp och varit mycket hårt pressad de sista åren. Ett 80-tal personer skrev därför på namnlistor för att försöka mildra hans straff.

"Vi undertecknare av denna namnlista vill stödja Gunnar Bengtsson i denna svåra stund. Vi känner honom alla som en försynt och hederlig människa som under år av psykisk press och svåra ekonomiska förluster genom någon tillfällig sinnesförvirring drivits till detta svåra brott." stod det på listorna som gick runt i bygden och överlämnades till domstolen.

RÄTTEGÅNGEN INLEDDES måndagen 11 augusti 1971 och pågick hela veckan. Gunnar Bengtsson stod åtalad för mord och olaga vapeninnehav. Vittnesförhören var många och Bengtsson beskyllde rätten

för att ha utsatt honom för psykisk tortyr under de fem åren med civilprocessen. Sista förhandlingsdagen höll Henning Sjöström en välarbetad slutplädering.

– Det var den längsta slutpläderingen jag varit med om. Han höll på i två timmar, sedan blev det paus och sedan fortsatte han två timmar till. Han var otrolig, säger Yngve Forslin som satt och antecknade nästintill vartenda ord som sades under rättegången.

DEN 14 SEPTEMBER dömdes Bengtsson för mord och olaga vapeninnehav. Den rättspsykiatriska undersökningen visade att han hade begått mordet under inflytande av sinnessjukdom. Tingsrätten fann honom farlig för omgivningen och han överlämnades till sluten psykiatrisk vård på dåvarande Säters sjukhus. I början av 1980-talet blev han en fri man och bodde sina sista år i Bergvik, innan han dog 1993.

När Yngve Forslin gick i pension ställde han skrivmaskinen på hyllan. Och där fick den stå tills han för några år sedan började skriva kåserier i tidningen. Idag är han 81 år och tidningarna från mordveckan är han mycket rädd om.

– Det var något av det största i Söderhamns historia, säger han.

"Det blir svårare att behålla öppenheten när det händer

– **MÅNGA MINDRE ORTER** lever i en idyll där det aldrig händer någonting. Man bor långt ifrån stora nazistgång och mc-grupper och lever med mentaliteten "det händer aldrig mig". Men plötsligt händer det, säger Rolf Persson som är säkerhetsplanerare på Domstolsverket i Jönköping.

I Sverige kan vi röra oss fritt i tingsrätternas lokaler utan att bli kroppsvisiterade, behöva uppge vårt namn eller säga varför vi är där. Vi kan läsa förundersökningar från de flesta dömda brott och lyssna på rättegångar. Det gäller alla, vare sig man är svensk medborgare eller inte. Det står till och med i grundlagen att ingen ska behöva bli för kroppsvisiterad utan anledning. Den här rättigheten kallas för offentlighetsprincipen och skyddet mot kroppsvisitation är dessutom en av de grundläggande friheterna i Europakonventionen.

Det här betyder att jag utan svårigheter kan gå på en vanlig rättegång med en pistol i fickan.

DÄRFÖR FINNS DET vissa undantag från grundlagen. Om domstolen anser att det finns risk för våldsamheter vid en rättegång kan man införa en säkerhetskontroll. Men då måste man noga väga å ena sidan den viktiga offentligheten och å andra sidan skydd för personers säkerhet och trygghet.

– I Sverige har vi i alla år varit måna om att bibehålla öppenheten och bevara den personliga integriteten. Man ska till exempel inte behöva berätta vem man är. Sedan har det nu de sista åren inträffat en del allvarliga händelser som har gjort att vissa genast vill införa permanent säkerhetskontroll på domstolarna, säger Rolf Persson.

Permanent säkerhetskontroll skulle betyda att det vid varje entré skulle finnas en larvbåge eller en vakt som genomsökte besökarnas kläder och väskor. Det här är en del åklagares önskan, men en sådan förändring skulle vara svår att genomföra. I förarbetena till lagen poängteras det näm-

ligen att permanenta kontrollåtgärder skulle innebära alldeles för kraftiga avsteg från den grundlagsskyddade domstolsoffentligheten.

– Många domare har sagt ifrån, eftersom de vill att tingsrätten ska fortsätta vara självständig och fatta egna beslut. Men det är klart att det blir svårare att behålla öppenheten när det händer allvarliga saker.

EN AV DE ALLVARLIGASTE händelserna inträffade 12 december 2001 när en chefsåklagare överfölls och knivskars i tingsrättens entréhall i Östersund. Det var en händelse som, liksom många andra, var svår att förutse. Tingsrätten i Östersund skärpte genast sina säkerhetsåtgärder. Enda möjligheten att förhindra ett överfall vore att införa permanent visitering. Men för det krävs det alltså en lagändring.

Tingshusmorden 1971 var en tragisk följd av en mångårig och slitsam tvistemålsprocess. Ingen hade kunnat förutse händelsen, som utspelade sig vid en förberedande förhandling i en tid när man inte hade laglig rätt att i förväg visitera personer även om man kunde misstänka brott, om de inte var anhållna eller häktade.

– Under 70-talet var tingsrätterna mer öppna än de är idag. Det fanns inga bestämmelser som reglerade säkerheten. Man kunde gå genom lokalerna som man ville eftersom det inte fanns några kodlås eller vakter på plats. Lagen om säkerhetskontroll var ett led i utvecklingen, säger Rolf Persson.

NÄR LAGEN OM säkerhetskontroll i domstol kom 1981, fick domstolarna rätt att visitera besökare till rättegångar eller andra lokaler om det fanns risk för brott.

– Förändringen har varit nödvändig. För samhället har inte blivit lättare. Hoten och våldet har ökat och blivit råare med alla droger som gör att personer tappar förståndet och omdömet. Det är viktigt att komma ihåg att det här är en arbetsmil-

jöfråga för de som arbetar i rätten. Men det tar tid innan domstolarna börjar utnyttja sin rätt till kontroller.

I förarbetet till lagen framgår det att hoten mot domstolarna blivit större. Även om inte Tingshusmorden nämns, var det en händelse som skakade om domstolsväsendet.

– En sådan här händelse får alltid konsekvenser. Det sätter igång tankarna, man kanske vaknar upp och inser att allt inte fungerar som det ska. Som i Eskilstuna 1996 när en man sprängde sig själv i domstolens lokaler. Säkerhetstänkandet aktualiseras varje gång.

Händelsen i Eskilstuna inträffade liksom vid Tingshusmorden under en äktenskapstvist. Och det är just i familjemål som de flesta allvarliga händelser inträffar. Problemet är att upptäcka hoten eftersom de oftast kommer smygande.

– **DET ÄR MYCKET** svårt att sätta in säkerhetsåtgärder vid tvistemål. Hur skulle det se ut om man kroppsvisiterade familjerna vid alla vårdnadstvister?

Var femte lagman har utsatts för hot eller våld i sitt arbete. Även riksåklagaren kan visa på en större hotbild för åklagare. Därför startade Domstolsverket en utredning om hur det ser ut på landets domstolar och de anställdas upplevelser av hot. Utredningen visade att många anställda på tingsrätterna inte ens visste hur säkerhetsplanen såg ut i sin egen domstol.

– Det här är ett problem. Vi försöker få chefsdomarna engagerade i frågorna och stärka säkerhetsmedvetandet. Det viktigaste just nu är att få upp själva tänkandet. Men det är svårt. Viljan finns inte. Vi kan inte kräva att de ska ha en säkerhetsplan, men det är förstås ett gott råd.

Varje enskild domstol är en egen myndighet, vilket betyder att de har ett eget ansvar för hur säkerheten ska se ut. Det finns inga lagar som reglerar detta, däremot ger Domstolsverket vissa riktlinjer till

allvarliga saker¹¹

Rolf Persson, säkerhetsplanerare

domstolarna. Det är många höga krav på personalens säkerhetstänkande och lokalernas utformning. Det talas också om en summa på 16 miljoner kronor för att utöka säkerheten på landets domstolar. Det Domstolsverket vill är bland annat att installera överfallslarm vid domarens bord i förhandlingssalen och i åklagarrummet. Tanken är att det ska vara ett tyst larm som går direkt till polisen.

– Vi strävar också efter att skilja allmänhetens utrymmen från domstolspersonalens. Men det skulle kräva ombyggnationer som skulle bli alldeles för kostsamma, säger Rolf Persson.

NÅGON OMBYGGNATION är det inte tal om för så kallade tingsställen, där man bara använder lokaler för att hålla rättegångar en dag i veckan eller i månaden. När Södra Hälsinglands domsagas häradsrätt vid årsskiftet 1971/72 gick över till Bollnäs tingsrätt, blev tingshuset i Söderhamn ett tingsställe. Riksåklagaren har påpekat att säkerhetsnivån vid många tingsställen inte är godtagbar.

– Tingsställen är ett särskilt problem. Helst bör man ha samma krav där som vid en vanlig tingsrätt, men kostnaderna skulle bli enorma. Det är onödigt att ha en massa säkerhetsåtgärder vid tingsställen, när man kan lägga målet på en annan ort istället.

Miniminivån är att det ska finnas en person som håller uppsikt utanför förhandlingssalen under en förhandling. Samt att det ska finnas ett särskilt rum för åklagaren. Eventuella "riskförhandlingar" bör alltså i stället hållas på kansliorten.

Balanseringen mellan offentligheten och skyddet för personers trygghet är inte lätt. Advokaterna månar om öppenheten medan en del åklagare kräver permanent säkerhetskontroll. Som det är nu, så håller sig domstolarna till advokaternas syn.

– Så länge det inte händer något så fungerar det bra, säger Rolf Persson.

Vem som helst kan gå på en vanlig rättegång med en pistol i fickan. Säkerhetstänkandet är nästan obefintligt vid de flesta tingsrätter i Sverige. Med den här FN-pistolen avlossade Gunnar Bengtsson 13 skott i Tingshuset i Söderhamn.

Fakta

Domstolsverkets säkerhetsåtgärder

Det finns ingen lag som reglerar hur säkerheten ska se ut på domstolar. Men Domstolsverket har några riktlinjer:

- ♦ Varje domstol ska ha en säkerhetsplan och det yttersta ansvaret för säkerheten vilar på domstolschefen, lagmannen
- ♦ Expeditionen ska vara bemannad när förhandling pågår
- ♦ Överfallslarm ska finnas i alla förhandlingslokaler och i åklagarrummet
- ♦ Vakter eller övervakningskameror ska finnas i väntrummen när förhandling pågår
- ♦ Inför varje rättegång ska hotbilden övervägas

Vad säger lagen?

Lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol ger domstolar rätt att införa:

- ♦ Allmän säkerhetskontroll. Gäller alla som besöker domstolens lokaler. Beslutet tas av chefsdomaren, det vill säga lagmannen.
- ♦ Särskild säkerhetskontroll. Gäller bara en särskild rättegång och de som är åhörrare eller är kallade att närvara vid den. Beslutet tas av rätten.
- ♦ Vid kontrollen kroppsvisiteras personerna med metalldetektor och väskorna kan undersökas av vakt eller polis.
- ♦ Den som inte låter sig kroppsvisiteras kan vägras tillträde till domstolens lokaler.

"Hot? Nej, det tänker jag aldrig på."

Rune Johansson, lagman

I VÄNTHALLEN UTANFÖR tingssalen sitter ett gäng ungdomar runt 20 år i basebollkepsar och snackar om festen i helgen. Någon kille halvligger i soffan med det rosafärgade gallontyget med fötterna är uppslängda över bordet och en tjej i knät. Några av dem har dömts ett par gånger för hets mot folkgrupp, för att ha burit nazist-symboler på jackorna.

Det är kyligt, de höga smala fönstren på stenväggen gör vänthallen ljus men kall. Rösterna ekar mellan de kala väggarna. Åklagaren kommer in genom entrén och ger killarna en allvarlig blick innan han går in i tingssalen.

– Han gör alltid sådär, det är hans taktik, säger killen med tjejen i knät och sjunker ner lite till.

Alla som är här idag känner varandra. Det är samma gäng som återkommer, ena dagen är de där för att ha slagit någon på käften, andra dagen har de själva blivit slagna. Den vanliga åklagaren läser upp åtalet, den vanliga advokaten mumlar något om att rätten ska ta hänsyn till den låga åldern och den vanliga domaren dömer till dagsböter och killen får gå igen. Målet är över på tio minuter.

Gängen byts ut med tiden, men det är samma typ av mål som återkommer. Skadegörelse, rattfylleri, snatteri...

Det plingar i vänthallen och en kvinnlig röst kallar in nästa mål till tingssalen. Ungdomsgänget reser sig upp och en kille i skinnjacka får sig en dunk i ryggen av polaren.

DANIEL ÄR 20 ÅR och åtalad för grovt rattfylleri och skadegörelse. Han har varit här förr, det syns. Han vet sin plats i tingssalen, där han sätter sig tillbakalutat med ena benet liggande över det andra, jackan behåller han på. Han har ingen advokat med sig. Han vet vad som gäller.

– Vi väntar, säger lagman Rune Johansson med eftertryck.

Någon tjej i gänget hajar till och viskar bakåt:

– Kepsen...

Killarna på bakre bänkraden smyger ner kepsarna i knät och ber domaren om ursäkt.

Allt går enligt mallen. Åklagaren begär att Daniel ska dömas för grovt rattfylleri. Daniel erkänner. Åklagaren beskriver handlingen och Daniel får ordet.

– Det finns inget att berätta, säger han.

Åklagaren går vidare till skadegörelsen och Daniel erkänner men går inte med på skadeståndet på 8600 kronor. Förhöret är kort.

– Har du något att berätta om det här då? frågar åklagaren.

– Nej.

– Var det du som gjorde det?

– Ja.

Det finns inga larmanordningar vid tingsstället i Söderhamn. Den ansvarige lagmannen Rune Johansson menar att det inte finns något behov av ett säkerhetssystem.

Tingshuset byggdes 1962, sedan dess är byggnaden i princip oförändrad. Det mönstermurade röda tegelhuset med sin stora innegård och falsad kopparplåt på taket, är typiskt för 60-talets arkitektur. Arkitekten Artur von Schmalensee ritade många välkända byggnader inom svensk arkitekturhistoria. Här är ankomsthallen och tingssalen mycket enkelt inredda som väntsoffan klädd i det rosa gallontyget, de grönklädda åhörarbänkarna i tingssalen, vävtapeterna i överläggningsrummet och de ljusa läderstolarna som kläddes om efter blodspillningen.

Byggnaden är numera kulturmärkt med ett Q av kommunen, vilket betyder att man vill bevara 60-talskänslan och inte förändra interiören eller exteriören på något sätt.

Året efter Tingshusmorden lades Sydöstra Hälsinglands domsaga ned och tingshuset i Söderhamn blev ett så kallat tingsställe, tillhörande Bollnäs tingsrätt.

Här finns inte längre någon expedition utan bara förhandlingssalen där man nu håller rättegångar en dag i veckan. Den enda personalen som finns är den timanställda vaktmästaren som har till uppgift att hålla de allmänna utrymmena under uppsikt.

MEN NÄR JAG BESÖKER tingsrätten och slår mig ned i ankomsthallen är jag ensam. Uppropslistan visar att flera mål ska hållas på förmiddagen och de åtalade kommer, blir dömda och går. Men ingen i tingssalen sticker ut huvudet och ser efter hur ankomsthallen ser ut. Jag skulle mycket enkelt kunna ha en pistol i min ficka och gå på rättegång.

– Javisst, vi har ingen som helst säkerhetskontroll här. Men sannolikheten att något skulle hända här på landet är så liten. Vaktmästaren brukar hålla uppsikt över hallen och om någon uppför sig konstigt eller om det står en ensam väska någonstans, så meddelar han oss i rättssalen, säger lagmannen Rune Johansson vid Bollnäs tingsrätt.

Som lagman är han ytterst ansvarig för säkerheten vid tingsrätten före och under rättegångarna. Oftast är det mycket enkla och snabba rättegångar utan vittnen, där det inte finns några risker för hot. Men ibland tar tingsrätten hjälp av polisen för att göra en riskbedömning, eller en så kallad hotbildsanalys, inför en rättegång. Då går man igenom personens bakgrund, ser om det finns någon risk för att personen kan skada någon under förhandlingen eller risk för en fritagning, det vill säga att någon av brottslingens vänner försöker frita honom.

EN SÅDAN ANALYS gjordes i inför rättegången med den rikskände brottslingen Lars Ferm, eller Svartenbrandt, som i slutet av år 2002 rånade Systembolaget i Söderhamn och tog en kvinna som gisslan. Rättegången flyttades till Bollnäs tingsrätt av säkerhetsskäl, trots att polisen inte fann någon hotbild.

– Man fann inget som tydde på att han skulle använda hot eller våld i rätten, men vi valde ändå att flytta rättegången till tingsrätten i Bollnäs. För man vet aldrig vad ett sådant här mål kan dra till sig för människor. Det kan ju vara så att någon

vill ta livet av honom, säger Rune Johansson.

I Bollnäs begärdes allmän säkerhetskontroll med flera poliser och vakter på plats under rättegångsdagarna. Trots att det inte finns några larm eller någon särskild säkerhetssal i Bollnäs, är övervakningen av lokalerna bättre vid den tingsrätten.

I SÖDERHAMN FINNS inte heller några larm. Alla dörrar är öppna och vittnet sitter i samma ankomsthall som den åtalade. Det som finns i säkerhetssynpunkt är en telefon, med vilken man får ringa 112 vid en nödsituation.

– Skulle det finnas behov av larm vid en rättegång, så känner vi oftast till det i förväg och kan flytta rättegången till Bollnäs. Men det är klart, jag har förstått att vittnena ibland kan tycka att det är otäckt att sitta i samma vänthall som den åtalade. De kan få vassa blickar på sig och sådär. Men vi har vittnesstödet från Brottsofferjouren som tar hand om dem som är oroliga. Det finns ett särskilt vittnesrum på övervåningen också om man inte vill sitta i hallen, säger Rune Johansson.

Tingshuset i Söderhamn är kulturmärkt, vilket betyder att tingsrätten inte kan bygga om lokalerna för att utöka säkerheten.

→ Att Tingshuset i Söderhamn är kultur­märkt betyder att domstolen inte kan bygga om huset för att förbättra säkerhe­ten. Av tingsrättens två entréer går domar­en och nämndemännen in genom den som kallas bakvägen. Inte ur hotsynpunkt, utan för att det alltid har varit så.

– Hot? Nej, det tänker jag aldrig på, om det inte är så att jag blir uppringd av en advokat som säger att klienten är upprörd eller instabil.

Domare tillhör den grupp inom dom­stolsväsendet som är mest utsatt för hot, enligt Domstolsverkets enkätundersök­ning har var femte chefsdomare känt sig hotad i sitt arbete.

Men det är inte i brottmål som de fles­ta överfallen inträffar. Den psykiska press som får en person att gå till angrepp mot en person, finns oftast vid familjetvister. Men hotbilderna vid tvistemålen är väldigt

svåra att upptäcka. Och därför svåra att skydda sig mot.

Den rättspsykiatriska undersökningen av Gunnar Bengtsson visade att han begått brotten under inflytande av sinnessjuk­dom.

– Om inte domstolen eller advokaten har upptäckt några märkliga signaler från personen, så är hotbilderna väldigt svåra att upptäcka. Man måste ha fingertopp­skänsla för personer när man jobbar i rät­ten. Vi kan begära säkerhetskontroller även vid tvistemål om det skulle finnas behov av det. Jag hade ett tvistemål för någon vecka sedan där en av parterna hade fått ett hotbrev av den andra. Där valde vi att ställa in den kommande förhandlingen, säger Rune Johansson.

Fotnot: Daniel heter i verkligheten någon­ting annat.

Det är i värnadtvister som de flesta överfall

”Tingsrätten ska

GENOM SITT FÖNSTER ser han Ulrika Eleonora Kyrka och Rådhusparken som snart börjar blomma och förvandlas till en färgsprakande örtagård. Advokaten Bo Flodström minns mycket väl den där mornen 1971 när mordet inträffade i Söderhamn.

– Jag satt i bilen på väg ner till Uppsala, det var måndag morgon och det regnade. Plötsligt avbryter de sändningen på radion och säger att fyra personer har blivit skjutna i tingshuset i Söderhamn. Jag förstod direkt att det måste vara någon jag kände, så jag svängde in på närmaste kafé och ringde hem. Då sa de det. Rådmannen Yngve Carlsson var död.

Det som inte fick hända, hade hänt. Bo Flodström studerade juridik när domar­en och två advokater sköts ihjäl i hans hemstad. I dag företräder han sina klienter i samma lokal som mordet ägde rum.

Säkerheten vid tingsstället i Söderhamn är nästintill obefintlig och samma sak skulle kunna hända igen.

– Javisst. Det finns ingen annan perso­nal i huset än vi som sitter där. Den enda

Fakta

Hot mot domstolar

- ♦ Hot och våld mot domstolar är ett väx­ande problem.
- ♦ 19 procent av chefsdomarna och 15 procent av de ordinarie domarna har varit utsatta för hot eller våld i sitt arbe­te.
- ♦ Hälften av hoten har haft anknytning till brottmål, hälften i tvistemål t ex äktenskapstvister.
- ♦ Riksåklagaren har påpekat att säker­hetsnivån vid många mindre tingsrätter är mycket dålig.

Säkerheten i Söderhamn

- ♦ Söderhamn hör till Bollnäs tingsrätt. Sedan 1972 är rätten i Söderhamn ett tingsställe, vilket betyder att rättegångar bara hålls en dag i veckan.
- ♦ Säkerhetsplanen för Bollnäs tingsrätt antogs 1998 och innehåller råd om vad domstolspersonalen ska göra vid eventu­ella hot. Men risken för hot eller våld anses vara liten.
- ♦ Tingshuset har inga larm eller annan säkerhetsanordning. Byggnaden har två ingångar, varav den ena bara används av domaren och nämndemännen.

träffar. Advokaten Bo Flodström träffar många människor som upplever hård psykisk påfrestning under utdragna tvister.

vara en avspänd miljö där man kan känna sig trygg.”

Bo Flodström, advokat

som finns är en vaktmästare. Men under tvistemålsförhandlingar så finns inte ens han, säger Bo Flodström.

Räcker det med en vaktmästare?

– Ja. Det har inte hänt något sedan då 1971. Jag tror att det skapar motsättningar om man har för hård bevakning. Tingsrätten ska vara en avspänd miljö där man kan känna sig trygg. Och rättegångarna ska kunna hållas med öppna dörrar för allmänheten. Två vakter vid dörren skulle inte göra människor tryggare.

– **ÄVEN OM MAN SKULLE** höja säkerheten hundra procent så finns det alltid en möjlighet att skada någon i samband med en domstolsförhandling. Annars kan man ju alltid göra det före eller efter.

Bo Flodström har arbetat som advokat i 20 år. Sedan några år tillbaka jobbar han på Advokatfirman Abersten och är just nu försvarare för omkring 200 mål, både brottmål och tvistemål. Mestadels handlar det om familjerättstvister. Och det är här som han ser den största risken att någon angriper en annan med våld.

– Man tror inte att det kan hända i vanliga vårdnadstvister, men de kan vara otroligt påfrestande. När man har levt i ett nära förhållande med varandra under en längre tid och sedan hamnar i en konflikt, så finns det en viss spänning. Den spänningen kan utlösa någon form av angrepp, säger han.

"DET HÄR SKA BLI den sista processen i den här genren" skrek Gunnar Bengtsson när han drog vapnet i sammanträdesrummet 1971. Han var hårt pressad efter fem års tvister och kände sig bedragen av kvinnan han älskade.

– Bengtssons utdragna tvistemål var den typen där parterna är mycket psykiskt pressade. Processen i domstolen har blivit längre. I dag tar det ungefär ett år innan hovrätten tar upp målet om någon part har överklagat. Ju längre tid det tar, desto mer kostar det, vilket kan vara mycket påfrestande.

Men under alla de förhandlingar som Bo Flodström varit med i, har han aldrig känt sig hotad.

– Men det är klart att jag har haft mina funderingar, om en person som jag själv företräder eller motparten har verkat labil. Jag försöker visa en bra sida hos mig själv. Man reser sig inte upp under en pågående förhandling och skriker åt motparten, säger han.

Vet du hur du skulle hantera en hotfull situation?

– Nej. Antagligen skulle jag försöka prata med personen och avbryta förhandlingen. Men jag vet inte hur man ska göra om man blir hotad med en pistol eller bomb. Det finns så vitt jag vet finns det inga direktiv från advokatsamfundet. Vi är väl aningslösa...

Det finns bara en ingång till åklagarrummet i Söderhamn. Åklagare Peter Olofsson undrar vad han gör om en hotfull person står just där.

"Säkerheten är kass. Jag skulle förbjuda rättegångar här om jag var ansvarig."

Peter Olofsson, åklagare

– **OM JAG VAR ANSVARIG** för säkerheten i Söderhamn, skulle jag förbjuda rätten att ha rättegångar här, säger Peter Olofsson, kammaråklagare vid Åklagarkammaren i Gävle.

Han är åklagare i alla mål som hålls i Söderhamn idag. Det är bara struntmål för honom. Allt rullar på enligt mallen. Han känner igen killarna som åtalas, vet hur de funkade och vad de säger. De bryr sig inte om de får dagsböter eller blir friade.

Men han vet också att det finns de som tänder till. De som måste skipa rättvisa genom våld och genom att ge sig på den som är emot dem: Åklagaren.

– Säkerheten i Söderhamn är kass. Huset skulle behövas byggas om helt och hållet. Vi kan titta på hur huset ser ut, säger Peter Olofsson och ber mig följa med runt knuten.

TEGELHUSET HAR STÅTT där det står i fyrtio år. Vi går mot norra sidan, med de avlånga höga fönstren in mot tingsalen. Här var den en kille som rymde förra sommaren. Han hoppade ut genom fönstret, det var inte svårare än så.

– Det nedersta fönstret i hörnet är mitt rum, åklagarrummet. För att komma dit måste jag gå genom tingsalen. Det är enda vägen. Vad gör jag om någon ställer sig i den dörren? Hoppas ut genom fönstret?

Enligt enkätundersökningar gjorda av åklagarmyndigheterna har hoten mot åklagare växt på senare år.

Därför är åklagarväsendet i Sverige är mycket drivande i frågan om att öka säkerheten i domstolarna. Särskilt efter knivöverfallet på chefsåklagaren vid Östersunds tingsrätt i december 2001.

– Helst ska åklagare aldrig vistas i samma lokal som den åtalade förrän i rättsalen. I Söderhamn är det en och samma ingång för åklagare, den häktade och allmänheten. Det är en stor brist. Men jag har inget att säga till om.

OMBYGGNATIONEN AV huset skulle bli mycket kostsamt och det är Peter Olofsson medveten om. Men han nämner Hudiksvalls tingsrätt som ett bättre exempel ur säkerhetsaspekt. Där har man numera tre separata ingångar för åklagare, häktad och allmänhet. De vistas sedan i olika uppehållsrum med låsta dörrar.

– Det märks att säkerheten prioriteras efter alla de hot som har varit den sista tiden. Det skrivs mycket i media och jag får mycket papper om det. Men i Gävleborg pratar vi inte så mycket om det. Vi tror inte att något ska hända. Sedan när det väl händer, så beklagar vi oss som då när Bengtsson sköt. Vi säger "det var synd att det hände, men det fanns inget vi

kunde göra." Vi gör ingenting åt det idag heller, utan hoppas bara att det inte inträffar igen.

BOLLNÄS TINGSRÄTT HAR en säkerhetsplan som även innefattar tingsstället i Söderhamn. Men Peter Olofsson ser ingen idé med att tala med den säkerhetsansvarige lagmannen om hur illa det är i Söderhamn.

– Säkerhetsansvarig? Det är bara ett namn på papperet. Det finns ingen säkerhet i det här huset. Jag tror egentligen inte att det behövs någon vakt som går omkring här. Men är man ansvarig för säkerheten så har man inte råd att strunta i den.

Peter Olofsson har aldrig själv råkat ut för något hot annat än ynglingar som kastat ur sig råa ord och viftat med nävarna.

– Men som åklagare måste man akta sig för att inte bli för personlig. Min uppgift är att sätta dit så många som möjligt, men jag får inte ha en attityd som säger att jag helst av allt vill trycka åt personerna.

Vad gör du om du blir hotad?

– Ingen aning. Det sitter någon byrådirektör och gör färgglada broschyrer om vad vi åklagare ska göra när vi blir hotade. Jag ska väl anmäla det till min chef.